

แบบฟอร์มการเขียนแบบถอดประสบการณ์การเรียนรู้

ด้าน งานวิจัยและงานสร้างสรรค์

ประเด็น แนวทางการถอดแบบฟอร์มขอใบรับรองจริยธรรมในคนของแต่ละคณะวิชา

วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

1. ชื่อ-สกุล ผู้เล่าเรื่อง

ดร. ชัชญา สกุนา

2. ชื่อ-สกุล ผู้บันทึก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรัชมา วิเชียรปัญญา

3. บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เล่าเรื่อง

บทบาทหน้าที่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อเส้นทางของผู้บริโภคเกย์ (Gay Consumer Path) ในการตัดสินใจใช้บริการฟิตเนส”

ความรับผิดชอบ ดำเนินงานวิจัยตั้งแต่การตั้งข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อดำเนินการขอทุนวิจัยกับสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต การจัดการเรื่องงบประมาณการวิจัย การสรุปผลการวิจัย รวมทั้งการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย

4. เรื่องที่เล่า

“ครั้งแรกกับการขอจริยธรรมในงานวิจัยเชิงสังคมศาสตร์”

5. ความเป็นมาของเรื่องที่เล่า

เมื่อปี 2561 สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิตเปิดรับข้อเสนอโครงการวิจัยประจำปี นับเป็นโอกาสอันดีที่มีผู้สนับสนุนงบประมาณให้เราได้ศึกษา ค้นคว้า และเรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้ โดยประเด็นการวิจัยเกิดจากการตกผลึกศึกษากลุ่มเป้าหมายใหม่ทางการตลาดผ่านกระแสสังคมที่เริ่มมีการตื่นตัวเรื่องสิทธิมนุษยชนของเพศทางเลือก จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นในบริบทโลกเมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศให้มีการแต่งงานของเพศเดียวกัน ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายครอบคลุมทั่วทุกรัฐของอเมริกาในปี 2558 ย่อมส่งผลให้ภาพของเกย์ในไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน อีกทั้งระยะหลังสื่อได้นำเสนอกลุ่มเกย์ในลักษณะของคนที่มีชื่อเสียง มีความสามารถ มีศักยภาพทางสังคม ดังนั้น ภาพคนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้สูง Work Hard – Play Hard เป็นกลุ่ม Pink Double Income – No Kids นั่นคือ รายได้สูงแต่ไม่มีภาระเรื่องลูก มีอำนาจทางการซื้อ (Power of Buying) ทำให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมสนใจศึกษากลุ่มเกย์และนำเสนอสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเกย์มากขึ้น

ช่วงก่อนการขอสนับสนุนทุนวิจัยในปีนั้น จริยธรรมในงานวิจัยคืออะไร พอได้ยินมาบ้าง แต่ไม่มีความรู้ในเชิงลึก และไม่ได้ใส่ใจเท่าที่ควร ช่วงระยะเวลาระหว่างยื่นข้อเสนอโครงการวิจัยครั้งนี้ คำว่า “จริยธรรมในงานวิจัย” แวบเข้ามาให้ได้ยินอีกครั้งหนึ่ง โดยมีประกาศจากทางสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิตว่างานวิจัยทุกเรื่องต้องมีการขอจริยธรรมการวิจัยในคน ทำให้ต้องศึกษาเรื่องนี้มากขึ้นว่าคืออะไร มีขั้นตอนอย่างไร และประเด็นการพิจารณาคัดกรองกลุ่มตัวอย่างที่เข้าขอบข่ายมีความเสี่ยงใน

การทำวิจัยมีประเด็นใดบ้าง ส่งผลให้เริ่มต้นเข้าฟังการอบรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัยในคน ประเด็นเชิงสังคมศาสตร์

เมื่อเริ่มต้นพัฒนาหัวข้อวิจัย และดำเนินการวิจัยในช่วงแรก ผู้วิจัยต้องหาความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัยในคนควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินการขอพิจารณาอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในคนให้น้อยที่สุด เมื่อมองย้อนกลับมามองกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยของตัวเองซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภครายนี้แอบหวังใจว่าอาจต้องพบเจอปัญหาบ้างไม่มากก็น้อย

6. วิธีการ/ขั้นตอน หรือกระบวนการที่ทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ เทคนิคหรือกลยุทธ์ที่ใช้ ผู้มีส่วนร่วม อุปสรรคหรือปัญหาในการทำงาน และแนวทางการแก้ไข

ธรรมชาติของการทำงานวิจัยเป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในแง่มุมของศาสตร์ต้องอาศัยหลักวิชาการ ทฤษฎี และองค์ความรู้ที่สั่งสมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้งานวิจัยมีความชัดเจน ถูกต้อง สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชาการ ในแง่มุมของศิลป์ เรียกได้ว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของงานวิจัยคือการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา การติดต่อ การเจรจา การหาจุดร่วมระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาได้ด้วยวิธีการที่ซับซ้อนน้อยที่สุด เนื่องจากการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ และเป็นตัวชี้วัดว่างานวิจัยจะบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

การดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในคน จึงนับเป็นอีกตัวแปรสำคัญที่ถูกเพิ่มเข้ามาในกระบวนการวิจัย เรียกได้ว่าเป็นโจทย์ที่ท้าทายสำหรับนักวิจัยเชิงสังคมศาสตร์ ท้าทายทั้งในแง่มุมของการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ท้าทายในเรื่องของวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ท้าทายไปจนถึงเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาว่ามีระดับความเสี่ยงที่จะกระทบต่อความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้เข้าร่วมวิจัยหรือไม่ ทำให้นักวิจัยที่มักมองงานวิจัยของตนเองเป็นหลัก หันกลับมาทบทวนและมองผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้กับผู้เข้าร่วมงานวิจัยของตน

การเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุน

ขั้นตอนแรกคือการเริ่มต้นพัฒนาหัวข้อวิจัยและเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัย ในแบบฟอร์มมีประเด็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในคนให้ผู้วิจัยตอบคำถามว่าข้อเสนอโครงการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการวิจัยในคนหรือไม่ ถ้าเกี่ยวข้องผู้วิจัยต้องติดต่อและประสานงานกับสำนักงานจริยธรรมการวิจัยต่อไปแน่นอนว่าโครงการวิจัยที่เลือกศึกษาผู้บริโภครายนี้เป็นกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในคนจึงได้ตอบคำถามไปว่าเกี่ยวข้อง และดำเนินการยื่นข้อเสนอโครงการวิจัยจนได้รับอนุมัติทุนสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

จริยธรรมการวิจัยในคนส่งผลต่อเงื่อนไขเวลาในการวางแผนดำเนินงานวิจัย

การขอพิจารณาจริยธรรมในคนส่งผลให้ผู้วิจัยต้องพัฒนาโครงร่างงานวิจัยเร็วขึ้น เนื่องจากหนึ่งในเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการขอพิจารณาจริยธรรมในคนคือ “เครื่องมือวิจัย” ผู้วิจัยต้องพัฒนาเครื่องมือวิจัยให้สมบูรณ์เพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนได้พิจารณาว่าเครื่องมืองานวิจัยมีความเหมาะสมหรือมีความเสี่ยงต่อกลุ่มตัวอย่างหรือผู้เข้าร่วมวิจัยหรือไม่ โดยเครื่องมือในงานวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม ข้อคำถามเชิงความคิดเห็นต่อการใช้สื่อของผู้บริโภคภายในการตัดสินใจใช้บริการฟิตเนส เมื่อกระบวนการดำเนินงานวิจัยถูกเพิ่มเติมเข้ามา ผู้วิจัยจึงต้องวางแผนเรื่องของเวลาให้ถี่ถ้วน และต้องเผื่อเวลาสำหรับข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้จากเครื่องมือวิจัยของเราเอง

การขอเอกสารรับรองโครงการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

เมื่อพัฒนาโครงร่างงานวิจัยพร้อมเครื่องมืองานวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เกิดความกังวลขึ้นมาเล็กน้อยว่าเราต้องทำอะไรต่อไป การโทรปรึกษาสำนักงานจริยธรรมการวิจัยทำให้ได้รับคำตอบอย่างชัดเจนอีกทั้งสื่อกลางอย่างเว็บไซต์ของสถาบันวิจัยมีบอกไว้ชัดเจนว่าต้องใช้เอกสารใดบ้างในการขอพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในคน ขั้นตอนแรกคือการกรอกแบบฟอร์มเพื่อคัดกรองการพิจารณาโครงการวิจัยว่าเข้าขอบข่ายประเภทใด จาก 3 ประเภท ได้แก่ 1. ประเภทการได้รับยกเว้นพิจารณา (Exemption Review Process) เช่น งานวิจัยทางการศึกษา งานวิจัยที่ไม่สามารถเชื่อมโยงถึงผู้เข้าร่วมงานวิจัยได้เป็นรายบุคคล 2. ประเภทเร่งด่วน (Expedited Review) เป็นงานวิจัยที่มีความเสี่ยงต่ำ ข้อมูลที่ได้ไม่ใช่ข้อมูลลับเฉพาะ และ 3. ประเภทการประชุมแบบเต็มคณะ (Full Board Review) เป็นลักษณะงานวิจัยที่ทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยมีความเสี่ยง หรือข้อมูลในเครื่องมือวิจัยเป็นข้อมูลลับเฉพาะหรือข้อมูลที่เปราะบางอ่อนไหว แน่แน่นอนว่างานวิจัยที่เข้าข่ายประเภทที่ 3 จะใช้ระยะเวลาในการพิจารณานานที่สุด

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยต้องเป็นผู้พิจารณาเองว่างานวิจัยของตนเองเข้าขอบข่ายประเภทใดใน 3 ประเภทข้างต้น แล้วจึงทำเอกสารลงรายละเอียดเพิ่มเติมเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองซึ่งข้อเสนอโครงการเพื่อขอพิจารณาจริยธรรมงานวิจัยในคนแตกต่างกับข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุนงานวิจัย เนื่องจากข้อคำถามที่ต้องกรอกในแบบฟอร์มขอพิจารณาจริยธรรมงานวิจัยในคนมีแนวโน้มในการให้นำหนักไปที่การออกแบบงานวิจัย เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยประเภทของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน

ภายหลังจากการอ่านเอกสารการคัดกรองพิจารณาโครงการวิจัยทั้ง 3 ประเภท ได้สังเกตเห็นว่างานวิจัยเรื่องนี้แม้เก็บข้อมูลกับผู้บริโภคแต่ข้อคำถามไม่ใช่ข้อมูลลับเฉพาะ เป็นเพียงความคิดเห็นต่อการใช้สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เท่านั้นจึงเข้าข่ายงานวิจัยประเภทที่ 2 คือ ประเภทเร่งด่วน (Expedited Review) และได้ดำเนินการส่งข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาการรับรองจริยธรรมในการวิจัยต่อไป

คิดว่าจะเล็ก แต่กลับกลายเป็นใหญ่

ช่วงเวลานี้ผ่านมาระยะหนึ่ง ในใจก็คิดว่าสมควรแก่เวลาแล้วที่ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนประเภทเร่งด่วนจะผ่านการพิจารณาเสียที คิดได้ไม่ทันไร โทรศัพท์ก็ดังขึ้น ปรากฏว่าเป็นสายจากทางสำนักงานจริยธรรมการวิจัยแจ้งว่า งานวิจัยถูกขยับจากประเภทเร่งด่วนไปเป็นประเภทการประชุมแบบเต็มคณะ (Full Board Review) ซึ่งทางสำนักงานฯ ไม่ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติม เพียงแต่แจ้งว่าให้รอการพิจารณาอนุมัติต่อไป

ทันทีที่วางสาย ใจเต้นระส่ำระส่าย ผุดลุกผุดนั่ง ครั้นเนื้อครั้นตัวเหมือนคนจะเป็นไข้ก็ไม่ปาน คิดแต่เรื่องร้าย ๆ ว่างานวิจัยของเราต้องไม่ผ่านการพิจารณาอนุมัติ หรือถ้าผ่านต้องปรับแก้เล็กน้อยแค่ไหน เครื่องมือจะวัดวัดอุปกรณ์ที่ตั่งไว้ตอนต้น ได้หรือไม่ กังวลไปหมด เมื่อตั้งสติได้ ปัญญาจึงเกิดและมองเห็นว่าคณะกรรมการอาจพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยเป็นหลัก ซึ่งแน่นอนว่า กลุ่มผู้บริโภคก็มีเรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเข้ามาเกี่ยวข้อง นึกได้ดังนั้นจึงไปรื้อเอกสารคำอธิบายประเภทการประชุมแบบเต็มคณะ (Full Board Review) และพบคำอธิบายหนึ่งที่เข้าข่ายงานวิจัยของเราในครั้งนี่คือ “งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่มีการสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถามโดยข้อมูลที่ต้องการเป็นข้อมูลลับเฉพาะหรือข้อมูลที่เปราะบางอ่อนไหว ได้แก่ ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถานภาพหรือสิทธิประโยชน์ของบุคคล เช่น ความชอบทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัว พฤติกรรมผิดกฎหมาย การทำลายความเชื่อของชุมชน เป็นต้น ” เมื่อสติกลับมาพร้อมสมบูรณ์จึงทำให้ใจให้สงบ และรอผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนต่อไป

ประกาศผลการพิจารณาจริยธรรมในคนประเภทการประชุมแบบเต็มคณะ (Full Board Review)

เวลาผ่านไป 3 เดือน ในที่สุดผลการพิจารณาจริยธรรมในคนแบบ Full Board Review ได้ถูกแจ้งโดยสำนักงานจริยธรรมการวิจัยว่าข้อเสนองานวิจัย “ผ่านการพิจารณา” จริยธรรมการวิจัยในคน เพียงแต่ปรับแก้ข้อคำถามในเครื่องมืองานวิจัยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่กระทบโครงสร้างหลักของแบบสอบถาม ได้ยินคำว่าผ่านการพิจารณาแล้วเหมือนยกภูเขาออกจากรอก และวันที่ได้รับเอกสารรับรอง โครงการวิจัย (Certificate of Approval) ก็รู้สึกมั่นใจมากขึ้นเมื่อต้องไปเก็บข้อมูลว่าเครื่องมือการวิจัยของเราไม่ได้ส่งผลกระทบต่อข้อมูลลับเฉพาะ หรือความรู้สึกที่เปราะบางของผู้เข้าร่วมวิจัย

7. ผลลัพธ์หรือความสำเร็จที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ดังกล่าว

ดำเนินงานวิจัยมาจนเสร็จสิ้นทันระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ในโครงการวิจัย และได้ตีพิมพ์เผยแพร่ งานวิจัยในวารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์ นับเป็นความสำเร็จเชิงรูปธรรม สิ่งที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ความสำเร็จเชิงนามธรรมซึ่งเกิดจากการได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเองตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ครบทั้งกระบวนการ ทั้งการขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน การจัดการเอกสาร และบริหารเวลารวมถึงการรับมือกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

อีกสิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้คือ บ่อยครั้งที่การดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยขลุกอยู่กับงานวิจัยของตนเองจนกลายเป็นคนวงใน (Insider) มีความรู้ลึกซึ้งในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและเข้าใจเนื้อหาของงานได้เป็นอย่างดีเปรียบได้คั้งผู้วิจัยได้ร่วมนั่งเรือเดียวกันไปกับกลุ่มตัวอย่าง เรื่องนี้นับได้ว่าเป็นดาบสองคม เมื่อนั่งเรือเดียวกันแล้วทำให้ผู้วิจัยเองอาจพลาดบางประเด็นในมุมมองกว้างจึงต้องอาศัยคนวงนอก (Outsider) ผู้ที่ไม่ได้ขึ้นเรือมาด้วยกัน แต่ยืนมองอยู่บนภูเขาและเห็นภาพรวมทั้งหมดมาคอยพิจารณาชี้แนะ คล้ายกับการคัดกรองงานวิจัย ตัวผู้วิจัยเองมองว่างานวิจัยเข้าข่ายการขอจริยธรรมประเภทเร่งด่วนก็น่าจะเพียงพอแล้ว เมื่อให้คณะกรรมการที่เปรียบเป็นคนวงนอกพิจารณาเพิ่มเติมกลับมองว่างานวิจัยนี้เข้าข่ายประเภทการประชุมแบบเต็มคณะ และเห็นว่าควรปรับแก้เครื่องมืองานวิจัยเล็กน้อย ซึ่งผู้วิจัยน้อมรับคำชี้แนะและดำเนินการเก็บข้อมูลจนทำให้งานวิจัยลุล่วงไปด้วยดี และยังได้ประโยชน์ไปกว่านั้นคือสามารถนำผลการวิจัยบางส่วนมาใช้เป็นข้อมูลความรู้ในรายวิชาให้แก่นักศึกษาต่อไป

นับเป็นบทเรียนอันแสนคุ้มค่าคล้ายกับหลากหลายเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แม้จะมีอุปสรรคบ้าง แต่ทุกเหตุการณ์ ถ้าหากได้หยุดคิดพินิจพิเคราะห์จะพบบทเรียนอันแสนมีค่าให้เราได้เรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด